

متوسط رشد صادرات سنگ‌های تزئینی

در برنامه دوم به ۳ درصد رسید

اشاره:

پس از خاتمه جنگ تحمیلی، برنامه‌ریزی برای رشد و شکوفایی اقتصاد کشور، بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوه اقتصادی و تلاش برای رونق بخشی به صادرات غیرنفتی و کاهش اتکا درآمدهای ارزی به نفت، آغاز شد و گرچه در دو برنامه توسعه اقتصادی، بخشی از مسیر حرکت در این راستا با فراز و نشیب‌هایی پیموده شد، اما در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، تلاش برای جهش صادرات غیرنفتی و رونق تولید و سرمایه‌گذاری، محور قرار گرفت.

بررسی عملکرد فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف و نگاه عمیق به مزیت‌های توسعه بخش‌ها موجب می‌شود که راهکارهای مناسب برای دستیابی به هدف اصلی برنامه سوم یعنی جهش صادراتی اتخاذ گردد. در این مقاله، عملکرد فعالیت بخش صنعتی - معدنی سنگ‌های تزئینی و نما را بررسی می‌کنیم و نقاط قوت و ضعف این بخش را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم.

توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور به ۲۹ میلیون و ۵۲۲ هزار و ۳۶۸ تن رسید. سطح تولید این نوع سنگ‌ها در سال ۱۳۷۳ (سال تکمیلی اجرای برنامه اول) به حدود ۵/۴ میلیون تن بالغ شد. در برنامه دوم توسعه اقتصادی کشور، مجموع تولید انواع سنگ‌های تزئینی و نمای ایران به بیش از ۳۳ میلیون تن بالغ شد و به این ترتیب متوسط رشد سالانه تولید سنگ در برنامه دوم نسبت به برنامه اول، اندکی بیش از ۳ درصد افزایش یافت.

بر اساس آمارهای منتشره از سوی وزارت معادن و فلزات، تولید انواع سنگ‌های تزئینی و نمای ایران از ۵ میلیون و ۴۲۸ هزار تن در سال ۱۳۷۴ به حدود ۶ میلیون و ۱۰۰ هزار تن در سال

با وجود سهم درخور توجه ایران در ذخایر جهانی سنگ‌های تزئینی و نما، در بازار صادرات این نوع سنگ‌ها، هنوز جایگاه مناسبی نداریم و حدود ۳ درصد سنگ‌های مورد مبادله در این بازار، از ایران ارسال می‌شود.

در میان سنگ‌های تزئینی که از تنوع بسیار برخوردار است، ذخایر سنگ‌های مرمریت، چینی، مرمر، گرانیت و تراورتن درخور توجه می‌باشد. ذخایر سنگ مرمریت ایران نزدیک به ۷۸۰ میلیون تن، سنگ چینی ۵۱۵ میلیون تن، سنگ مرمر حدود ۲۹۸ میلیون تن و سنگ گرانیت ایران حدود ۱۹۰ میلیون تن تخمین زده شده است.

با این حال، تولید انواع سنگ‌های تزئینی ایران در نخستین برنامه پنج‌ساله

سنگ‌های تزئینی و نما تقریباً ۲۲/۵ درصد ذخایر معدنی کشور را تشکیل می‌دهد. این سنگ‌ها در بازار جهانی خواهان بسیار دارد و همزمان با رونق فعالیت بخش ساختمانی و دیگر بخش‌ها، تقاضا برای آن افزایش می‌یابد. بنا به گزارش منابع بین‌المللی، بازار جهانی سنگ در هفت دهه اخیر با رکود مواجه نشده است و این از نکات مهم برای ارزیابی دقیق بازار صادرات این سنگ‌ها می‌باشد.

ایران ذخایر درخور توجهی از انواع سنگ‌های تزئینی و نما دارد. ذخایر این سنگ‌ها قریب به ۲ میلیارد تن تخمین زده می‌شود که تاکنون کمتر از یک سوم آن (۶۰۰ میلیون تن) شناسایی شده و از ذخایر قطعی محسوب می‌شود.

۱۳۷۵ و سپس به حدود ۷ میلیون تن در سال ۱۳۷۶ رسید. در سال ۱۳۷۷ نزدیک به ۷ میلیون و ۴۰۰ هزار تن سنگ تزئینی و نما از معادن کشور تولید شد که این رقم در سال ۱۳۷۸ به ۷ میلیون و ۲۳۳ هزار تن کاهش یافت.

با وجود آنکه از سه سال پیش سطح تولید انواع سنگ‌های تزئینی و نمای ایران به ۷ میلیون تن رسیده است، اما سهم ایران در تجارت جهانی این نوع سنگ‌ها درخور توجه نیست و کشورهای که سالانه کمتر از یک میلیون تن سنگ تزئینی صادر می‌کنند، همانند ایران، جایگاه درخور توجهی در بازار جهانی سنگ‌های تزئینی و نما ندارند.

از نظر کارشناسان، ایران می‌تواند در تولید و تجارت جهانی سنگ‌های تزئینی و نما نقش فعالی ایفا کند، زیرا که وجود منابع سرشار و متنوع این سنگ‌ها در کشور، نیروی کار ارزان، دسترسی به بازارهای منطقه‌ای و آبراه‌های بین‌المللی برای حضور فعال در بازارهای دور و نزدیک و... از مزیت‌های نسبی ایران برای حضور شایسته در بازار جهانی سنگ‌های تزئینی و نما است.

این توانمندی‌های بالقوه با توجه جدی به بخش اکتشاف، بهره‌برداری و فرآوری این سنگ‌ها، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری مناسب و بهره‌گیری از فناوری روز دنیا و نیز استفاده از مهارت مهندسان معدن، به قابلیت‌های بالفعل تبدیل خواهد شد.

با توجه به فعالیت ۵۳۲ معدن سنگ تزئینی و نما در کشور در حال حاضر که انتظار می‌رود تا پایان امسال به بیش از ۶۱۸ معدن برسد، انتظار می‌رود که برنامه‌ریزی جامع و همه‌سویگر به تولید و فرآوری سنگ برای افزایش صادرات سنگ‌های فرآوری شده صورت گیرد.

در دومین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور،

فعالیت در زمینه اصلاح روش‌های بهره‌برداری از معادن سنگ صورت گرفت، به طوری که جز در معادن سخت‌برگرائیت، اکنون در هیچ‌یک از معادن سنگ از مواد منفجره برای جداسازی سنگ از معدن استفاده نمی‌شود و با بهره‌گیری از روش پیشرفته فنی با استفاده از دستگاه سیم برش الماسه، وضع بهره‌برداری از ذخایر سنگ تا حدود زیادی بهبود یافته است. حتی در معادن سنگ گرانیت نیز پس از جداسازی سنگ از معدن، از دستگاه‌های سیم برش الماسه در ادامه کار استفاده می‌شود.

این در حالی است که تا چند سال پیش روش انفجاری، شیوه مسلط برداشت از ذخایر معدنی ایران به ویژه ذخایر سنگ تزئینی بود که آسیب‌ها و زیان‌های جدی به این ذخایر وارد کرد و ضایعات بسیاری به بار آورد.

با توجه به آثار زیست‌محیطی بهره‌برداری از معادن سنگ تزئینی، ضرورت دارد که در خصوص برداشت از این ثروت‌های ارزشمند کشور نهایت دقت صورت گیرد.

با وجود اصلاح روش‌های بهره‌برداری از ذخایر سنگ، در زمینه فرآوری سنگ با فناوری روز دنیا فاصله زیادی داریم و این امر تأثیر بسزایی در بخش صادرات سنگ‌های تزئینی و نما دارد. اول آنکه میزان صادرات سنگ‌های تزئینی کار شده حدود یک‌چهارم مجموع سنگ‌های صادراتی است، در حالی که ارزش اقتصادی سنگ‌های فرآوری شده در بازارهای جهانی حدود شش برابر سنگ خام می‌باشد.

ارزش صادرات سنگ‌های تزئینی و نمای ایران در دومین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی کشور در مجموع به ۱۶۸ میلیون دلار رسید که متوسط سالانه آن رقمی حدود ۳۴ میلیون دلار می‌شود.

مجموع سنگ تزئینی کار شده و نشده که در برنامه دوم به بازارهای جهانی عرضه شد، ۸۰۶ هزار تن بود.

طبق آمارهای موجود صادرات سنگ‌های تزئینی و نمای ایران (اعم از کار شده و نشده) از حدود ۱۵۹/۹ هزار تن به ارزش حدود ۳۵/۹ میلیون دلار در سال ۱۳۷۴ به ۱۲۷ هزار تن به ارزش ۲۵ میلیون دلار در سال ۱۳۷۵ کاهش یافت. سپس در سال ۱۳۷۶ حدود ۱۴۴ هزار تن سنگ به ارزش ۲۹/۵ میلیون دلار به بازارهای جهانی صادر شد و روند افزایش آن تداوم یافت، به طوری که در سال ۱۳۷۷ حدود ۱۷۰ هزار تن سنگ به ارزش ۳۲ میلیون دلار و در سال ۱۳۷۸ نزدیک به ۲۰۵ هزار تن سنگ به ارزش ۴۵/۵ میلیون دلار صادر شد.

در نیمه نخست سال جاری ۱۶۵ هزار تن سنگ به ارزش ۳۳ میلیون دلار به بازارهای جهانی صادر شد که نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر وزن ۸۰ درصد و از لحاظ ارزش ۵۰ درصد رشد داشت. اما آمارهای موجود گواه بر آن است صادرات سنگ کار شده در همین مدت ۲۳/۵ درصد کاهش و سنگ کار نشده ۵۰۰ درصد رشد داشته است. به عبارت دیگر تلاش برای رونق صادرات سنگ، همچنان در زمینه صدور سنگ‌های خام متمرکز می‌باشد که امکان حصول ارزش افزوده قابل توجهی را از اقتصاد ملی می‌گیرد.

کارشناسان، مشکلات تولید و تجارت سنگ‌های تزئینی را از یکدیگر جدا می‌کنند و آنها را در دو بخش مورد بررسی قرار می‌دهند.

در بخش نخست، مشکلات تولید مدنظر می‌باشد. از آنجا که بخش قابل توجهی از ذخایر احتمالی سنگ تزئینی ایران هنوز به طور دقیق مورد شناسایی و اکتشاف قرار نگرفته‌اند، ضرورت دارد که مطالعات و

سرمایه‌گذاری‌های لازم در این خصوص انجام پذیرد. از آنجا که بخش خصوصی کمتر امکانات مالی و فناوری ارزیابی و شناسایی ذخایر معدنی را در اختیار دارد، ایجاد فضای مساعد برای جذب سرمایه‌گذاران بین‌المللی برای سرمایه‌گذاری در این زمینه و نیز حمایت و سرمایه‌گذاری دولت ضروری است.

در بخش بهره‌برداری از معادن دارای توجیه اقتصادی، انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی می‌بایست مدنظر قرار گیرد. ارایه نتایج مطالعات کارشناسی در خصوص ذخایر معدنی پراکنده در سراسر کشور به جامعه سرمایه‌گذاری بین‌المللی ضروری است. در این زمینه هنوز اطلاعات مدون در اختیار علاقه‌مندان به سرمایه‌گذاری نمی‌باشد. انتظار می‌رود تا نیمه اول سال آینده همزمان با انتشار «اطلس سنگ» که مجموعه‌ای از اطلاعات مربوط به ذخایر سنگ‌های تزئینی و نمای ایران است، این مجموعه از طریق شبکه‌های اطلاع‌رسانی جهانی و نیز در نمایشگاه‌های عمده و معتبر سنگ در اروپا و شرق آسیا در اختیار سرمایه‌گذاران قرار گیرد.

در همین حال بخش قابل توجهی از معادن سنگ کشور اکنون متروکه شده‌اند که می‌بایست در خصوص مشکلات این معادن بررسی‌ها و مطالعات لازم صورت گیرد و با شناسایی دقیق علت‌ها به فکر راه چاره بود. به گفته برخی کارشناسان، نزدیک به یک‌سوم معادن سنگ کشور اکنون متروکه شده و ذخایر آنها مورد استفاده قرار نمی‌گیرد.

در بخش بهره‌برداری از ذخایر سنگ، استفاده از استانداردهای معتبر جهانی به‌ویژه استاندارد ASTM آمریکا که مورد قبول اتحادیه اروپا نیز می‌باشد، ضروری است. بسی توجهی نسبت به رعایت استانداردهای تولید سنگ

موجب شده که بخش قابل توجهی از سنگ‌های تولیدی قابلیت عرضه در بازار جهانی را نداشته باشند و فقط جهت پاسخگویی به تقاضای روزافزون داخلی مورد استفاده قرار گیرد.

نارسایی‌های موجود در استفاده از نیروی انسانی متخصص در بهره‌برداری از معادن، یکی از عواملی است که بر کیفیت برداشت از ذخایر و رعایت استانداردهای معتبر جهانی اثر مستقیم دارد. در حالی که شمار فارغ‌التحصیلان رشته معدن از دانشگاه‌های کشور کم نیستند، اما استفاده از آنها در معادن و کارگاه‌های سنگبری در حد قابل قبول نمی‌باشد و اکثر این فارغ‌التحصیلان به کارهایی خارج از تخصص خود مشغول هستند. این ضعف عمده‌ای است که مدیریت نیروی انسانی فعال در بخش معدن را تحت تأثیر قرار داده و روش‌های سنتی را ترویج می‌دهد.

آموزش نیروی انسانی در سال‌های گذشته تا حدودی به تغییر روش بهره‌برداری از معدن (از انفجاری به سیم برش) را موجب شده، لیکن این کافی نیست و ضرورت دارد که از نیروی انسانی ماهر در بهره‌برداری، تولید و فرآوری سنگ بیش از حد کنونی استفاده شود.

از نظر کارشناسان، فقدان آمادگی ضروری در نیروی انسانی شاغل در معادن سنگ، مشکل اصلی ساختار سنتی این صنعت است. بر اساس آمار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۷۵ نسبت کارکنان دارای تحصیلات مهندسی و تکنیسین در معادن سنگ کشور به کل نیروی انسانی فعال در آنها به ترتیب ۳ و ۱/۵ درصد بوده است.

در سال ۱۳۷۵ با وجود فعالیت ۳۰۵ معدن سنگ تزئینی در کشور و حضور ۴۱۵۹ نفر نیروی انسانی شاغل در بخش تولید، ۳۹۳۲ نفر از کارگران را کارگران

ساده، ماهر و حمل‌ونقل، ۶۵ نفر را تکنیسین‌ها و ۱۶۲ نفر را مهندسان تشکیل می‌دادند. یعنی به ازای فعالیت هر یک نفر مهندس، ۲۴/۳ نفر کارگر و ۰/۴ نفر تکنیسین در معادن سنگ در ایران مشغول به کار بودند.

ضعف بهره‌گیری از نیروی انسانی متخصص در معادن از معضلات مهم این بخش معدنی - صنعتی است که با آموزش صحیح بهره‌برداران از معادن و سرمایه‌گذاران در این بخش قابل اصلاح خواهد بود. حتی بهره‌گیری از نیروی انسانی متخصص برای صیانت از ثروت‌های ملی در معادن سنگ، می‌تواند به صورت یک الزام قانونی مطرح شود.

از سوی دیگر، تأمین امنیت سرمایه‌گذاری در درازمدت برای بهره‌برداری از معادن سنگ‌های تزئینی ضروری است. خوشبختانه قانون معدن که دوره بهره‌برداری از معدن را به ۲۵ سال افزایش داده است، نکته درخور توجهی است. زیرا سرمایه‌گذاری در معدن از سرمایه‌گذاری‌های کلان محسوب می‌شود و تنها در صورت بهره‌برداری اقتصادی از معدن و بازده مناسب سرمایه‌گذاری در طول زمان، انگیزه‌های لازم را برای سرمایه‌گذاری ایجاد و تقویت می‌کند.

از آنجا که نیاز به سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی برای افزایش تولید سنگ و یافتن جایگاه مناسب در بازار جهانی وجود دارد، لذا تأمین امنیت سرمایه‌گذاری در این بخش الزامی است. به عقیده برخی کارشناسان، بهره‌برداران معادن به علت پراکندگی ذخایر و جدایی از یکدیگر نمی‌توانند به خوبی از حقوق و منافع خود حمایت کنند و در ازای کسب امنیت و ثبات مجبور می‌باشند که علاوه بر پرداخت مالیات و عوارض رسمی، امتیازهایی به مقام‌های ذی‌نفوذ محلی ارایه کنند. در

شرکت ایرانی حضور می‌یابد و این حضور ضعیف، سبب شده است که اولاً مشتریان ذخایر و صنعت سنگ ایران را در حد توانمندی موجود نشانند و ثانیاً میزان صادرات سنگ‌های فرآوری شده در حد نازلی باقی بماند.

کارشناسان عقیده دارند که جمع‌آوری اطلاعات از ذخایر و واحدهای بهره‌برداری و آرایه این اطلاعات روی شبکه‌های جهانی اطلاع‌رسانی و نیز در

جریان برگزاری

نمایشگاه‌های

تخصصی

بین‌المللی در

زمینه سنگ،

ضرورت دارد.

آنها عقیده

دارند که از طریق

تبلیغ و بازاریابی

قوی می‌توان

صادرات سنگ به ویژه سنگ‌های فرآوری شده را قوت بخشید و سرمایه‌گذاری در این زمینه می‌بایست نوعی هزینه الزامی تلقی شود. البته ضرورت دارد که سنگ‌های عرضه شده به مشتری با نمونه آرایه شده به وی از لحاظ کیفیت مطابقت کند و به بازار سنگ ایران در خارج از کشور لطمه وارد نشود.

کارشناسان عقیده دارند چنانچه در برنامه سوم توجه کافی به ارتقای کیفیت و حضور قوی در بازارهای جهانی مبذول گردد، امکان افزایش صادرات سنگ از حد پیش‌بینی شده در این برنامه (حدود ۴۰۰ میلیون دلار) وجود دارد. این امر نه تنها به رشد درآمدهای ارزی، بلکه به افزایش فرصت‌های اشتغال جدید در جامعه کمک خواهد کرد.

در صنعت، همکاری و همدلی بهره‌برداران و مسئولان امر برای یافتن راهکارهای توسعه این بخش و... میسر می‌گردد.

از سوی دیگر، کارشناسان عقیده دارند که در بخش فرآوری سنگ، سرمایه‌گذاری، بهره‌گیری از نیروی انسانی متخصص، رعایت استانداردهای جهانی برای تولید انواع سنگ‌های قابل صدور، بازسازی و نوسازی خطوط تولید

○ با حضور قوی در نمایشگاه‌های تخصصی بین‌المللی سنگ به ویژه در اروپا و شرق آسیا، بازاریابی و تبلیغات مناسب و آرایه کالاهای مشابه نمونه آرایه شده به مشتریان خارجی، می‌توان صادرات سنگ را حتی به بیش از ارقام پیش‌بینی شده در برنامه سوم (در حد ۴۰۰ میلیون دلار) رساند.

جهت ارتقای کیفیت تولیدات، سرمایه‌گذاری برای تأسیس واحدهای جدید سنگبری و فرآوری سنگ که به فناوری روز مجهز باشند و... ضرورت دارد. تنها از این طریق می‌توان به تولید با کیفیت و دارای ضایعات کمتر (از نظر محصول و نیز مسایل زیست‌محیطی) دست یافت و هزینه تولید سنگ‌های فرآوری شده را در حد قابل توجهی کاهش و قدرت رقابت محصولات تولیدی در بازارهای جهانی را افزایش داد و به درآمدهای مناسب ارزی و نیز اشتغال وسیع‌تر دست یافت.

کارشناسان در زمینه موانع صادرات سنگ به ویژه سنگ‌های فرآوری شده دارای ارزش اقتصادی بالاتر به بازاریابی و تبلیغات اشاره می‌کنند. حضور در نمایشگاه‌های بین‌المللی تخصصی سنگ به ویژه اروپا (ایتالیا و آلمان) و در شرق آسیا (بازارهای تایوان، ژاپن و...) الزامی است. در این نمایشگاه‌ها معمولاً ۲ یا ۳

نتیجه بخش خصوصی تمایل و رغبت به سرمایه‌گذاری درازمدت نشان نمی‌دهد و حاضر نمی‌شود که در صنایع جانبی که می‌بایست در جوار معدن ایجاد شود، سرمایه‌گذاری کند. لذا نه تنها ایجاد ارزش افزوده در سنگ‌های بهره‌برداری شده از معدن میسر نمی‌گردد، بلکه فرصت‌های اشتغال جدید که می‌تواند در کنار معادن فعال به وجود آید، از دسترس خارج می‌شود.

کارشناسان

عقیده دارند تأسیس

صنایع جانبی در

جوار معادن، از

راه‌های حصول به

اشتغال پایدار است

و فقدان این صنایع

سبب شده است که

نسه‌تها محصول

عرضه شده به

بازارهای جهانی فاقد ارزش افزوده قابل حصول باشد، بلکه شمار فعالان در بخش معدن نیز محدود باقی بماند.

در همین حال، کارشناسان عقیده دارند که میزان بهره‌گیری از فناوری روز، کنترل و ارتقای کیفیت استخراج و بهره‌برداری از معادن، در مجموعه معادن فعال سنگ‌های تزئینی و نما یکسان نمی‌باشد. این رشد ناموزون که از پراکندگی ذخایر معدنی سرچشمه می‌گیرد، ایجاد یک فضای مساعد برای یکپارچگی بهره‌برداران و انتقال تجارب و فناوری را تحت‌الشعاع قرار داده و همکاری میان بهره‌برداران به رقابتی ناسالم تبدیل شده است. از این رو ایجاد یک شکل صنعتی - تخصصی قوی در مجموعه بهره‌برداران معادن سنگ و دست‌اندرکاران صنایع جانبی آن (مدیران واحدهای فرآوری سنگ) الزامی است. از این طریق دفاع از حقوق بهره‌برداران، تبادل تجربیات و اطلاعات، رشد متوازن